

NOVOSTI KOD INDIVIDUALNOG ISPOVIJEDANJA

Prema novom »REDU POKORE«¹ tri su glavna oblika sakramenta pomirenja: individualna ispovijed, pokorničko bogoslužje s ispovijeđu i zajedničko odrješenje. Sva tri oblika su dobra i opravdana, svaki pak ima prednost u određenoj situaciji. Ipak redoviti oblik sakramentalnog pomirenja treba da ostane osobna ispovijed bilo pojedinaca bilo zajednice u pokorničkom bogoslužju. U našim prilikama mi bismo najveću pažnju trebali posvetiti pokorničkom bogoslužju s pojedinačnom ispovijeđu, kako nam to preporučuju i naši biskupi. Ono je »temeljni model slavljenja otajstva pomirenja«.²

Međutim, na nama je ovdje zadatak da se zaustavimo samo na prvom obliku, tj. na *individualnoj* ispovijedi pojedinaca (*Ordo ad conciliandos singulos paenitentes*). I to opet samo na *novostima* u tom obredu, a ne na čitavom procesu pomirenja pojedinaca. Stoga nećemo stavljati u prvi plan ono što je već poznato i davno prakticirano.

Kao glavne značajke novog obreda pokore već su više puta istaknute njegove vazmene i eklezijalne dimenzije, osobito Božja inicijativa u sakramentu pomirenja i važna uloga Duha Svetoga. Još bih naglasio njegovo biblijsko i evanđeosko nadahnuće uz liturgijsko vrednovanje sakramenta. Nije u njemu liturg jedino ispovjednik, nego i sam penitent: »actibus suis partem habet in ipso sacramento . . . ita fidelis . . . una cum sacerdote liturgiam Ecclesiae . . . celebrat«, kako tvrdi novi Obrednik (t. 11).

Kao važnu značajku, koja ima veliko praktično značenje, istaknuo bih i golemo bogatstvo oblika i formulacija novog Obrednika. Gotovo kod svakog stupnja sakramentalnog postupka pruža nam velik izbor tekstova i mogućnosti. Šteta je samo što se ne znamo njime koristiti. U Obredniku nema strogo propisanih formula, osim jedine forme odrješenja. Sve je ostalo prepušteno inicijativi i stvaralaštvu ispovjednika te skrušenom vladanju pokornika.

Priprava na sakramenat

Među primarne dužnosti dušobrižnika spada i njegova obaveza da pouči *vjernike* kako će se pripraviti na primanje sakramenata, osobito tako delikatnog kao što je ispovijed. Nažalost, o načinu i pojedinostima te pripreve ništa posebno nam ne govore ni novi Obrednik ni poslanice naših

¹ *Ordo Paenitentiae. Editio typica. Typis polyglottis Vaticanis, 1974.* Hrvat. prijevod: *Red pokore.* Izd. Kršć. sadašnjost, Zagreb 1975.

² Bisk. Konferencija Jugoslavije, *Uputa o pomirenju za svećenike.* Zagreb 1976, str. 9.

biskupa. Obrednik samo općenito nalaže da se svećenik i pokornik pripreme na sakramenat molitvom, a pokornik još ispitom savjesti. Sa svoje bih strane nadodao da ta pouka mora biti i česta i sustavna, a ne samo ad hoc. Nadalje, želim naglasiti da su na pripravu obavezni ne samo pokornici već i pokorničari (prava nakana, stanje milosti, sabranost).

Kao preduvjet molitvi i dobrom ispitu savjesti pretpostavlja se *sabranost* pokornika. Nažalost, ne možemo se pohvaliti da ona vlada kad se nađe više vjernika (osobito žena) pred našim ispovjedaonicama. Što se tiče *ispita savjesti*, novi Obrednik se služi zanimljivom uputom: neka penitent usporedi svoj život primjeru i zapovijedima Krstovim (15). Nasljeđivanje Krista je jači poticaj na dobro od formalnog ispunjavanja zakona. Prednost novog Obrednika jest i u tome što je na kraju donio i jedan suvremeni uzorak ispitivanja savjesti.

Velika novost Reda Pokore je što je i u ovaj sakramenat unio *čitanje riječi Božje*. Ono je bilo prakticirano u svim ostalim sakramentima osim kod pokore, što je sada napokon ispravljeno. Riječ Božja i sakramenat idu skupa. Oboje su u službi spasavanja vjernika. Razmatranje sv. Pisma rasvjetljuje grješnika u spoznavanju njegova stanja, poziva ga na obraćenje i u njemu pobuđuje nadu u milosrđe Božje. Ono nam najbolje otkriva silnu Božju ljubav prema nama i zasluge sv. Trojstva u našem spasavanju. Ništa tako ne može pripremiti grješnika na pomirenje s Bogom kao čitanje Biblije, osobito Evanđelja.

Istine radi moramo napomenuti da Obrednik samo preporučuje čitanje Pisma, ali ga ne naređuje (17). No, zar nam se upravo mora narediti nešto što je po sebi prikladno i razumljivo? Jedino možemo napraviti iznimku i propustiti izlaganje Pisma kad je hitan slučaj i kad nema vremena za čitanje.

Obrednik savjetuje da se riječ Božja razlaže u toku samog sakramenta. Tako je najbolje, i nema problema ako se ispovijeda samo jedan penitent. No, što činiti ako ih je više i nemamo dovoljno vremena za čitanje? U tom slučaju i sam Obrednik i upute naših biskupa prebacuju čitanje u pripravu na sakramenat.³

U praksi je najbolje postupati ovako:

1. Ako je prisutan samo 1 pokornik, njemu ćemo u samoj ispovijedi pročitati kratki odlomak sv. Pisma. Pogotovo ako je nepismen ili to nije sam obavio.

2. Ako je nekoliko pokornika, imamo tri mogućnosti:

a) da svaki čita za sebe,

b) da jedan čita za sve,

c) da im svima zajednički čita ili govori svojim riječima sam svećenik.

3. Ako je više ili mnogo pokornika, najbolje je obaviti puno pokorničko bogoslužje.⁴

³ Ordo Paenitentiae, 17; Uputa o pomirenju za svećenike, 16; Pastoralna pouka o pomirenju za vjernike, 13.

⁴ Nekoliko znači: 5 — 6 ili desetak ljudi. Više ih je kad su na okupu barem petnaestorica.

Spomenuta novost poziva nas na još jednu novost koju treba uvesti u naše kuće i naše crkve. Svaka kršćanska obitelj bi trebala imati vlastitu Bibliju (barem Novi Zavjet), a isto tako bi u svim katoličkim crkvama morao biti na raspolaganju dovoljan broj primjeraka sv. Pisma. Na taj način ćemo vjernicima najbolje praktički olakšati pripravu.

Čudi me što su i komisija za izradu obnovljenog obreda i naš episkopat zaboravili umetnuti u čin pokorničke priprave još jednu stvar, koja zapravo i nije više novost — *međusobno pomirenje* prije ispovijedi. Kao što je to već učinjeno na misi, neki znak pomirenja (npr. stisak ruke) valjalo bi izvršiti i kod individualnog ispovijedanja i kod pokorničkog bogoslužja. No to je propust koji mi sami možemo ispraviti i za koji nam ne treba nova izričita rubrika. Propagirajmo kod vjernika i taj znak pomirenja.

Ispovijedanje

Kako se obavlja sam sakrament ispovijedi?

O *pristupu pokornika* novi Obrednik ne govori ništa. On se je skoncentrirao samo na dužnosti ispovjednika.

Po sebi se razumije da će penitent sam izabrati prostorni okvir sakramenta pokore: ispovjedaonicu ili sobu za ispovjed. Na dolasku će pozdraviti svećenika, prekrižiti se i, po starom običaju, zamoliti blagoslov te ga informirati o svojoj posljednjoj ispovijedi. Svećenik će pak dočekati pokornika ljubezno (*benigne*) i uljudno odzdraviti »*humanioribus verbis*«. Ako penitent zaboravi na pozdrav, mi ćemo ga prvi pozdraviti. O tom susretu naš episkopat kaže: »Vrlo je važno kako će pokornik doživjeti susret sa svećenikom. Zato on sa strane svećenika mora biti ohrabrujući: pružiti ljudsku toplinu uz duboko poštovanje. Znak križa nakon pozdrava i možebitnog stiska ruke pomoći će da ovaj početni razgovor ostane u ozbiljnom ozračju bogoslužnog čina« (UPS, 15).

U vezi s početkom ispovijedi Obrednik uvodi dvije novosti: jednu na strani pokornika, drugu na strani ispovjednika. Pokornik će se naime *predstaviti* ispovjedniku: »Ako je pokorniku ispovjednik nepoznat, neka mu na prikladan način naznači svoje životne prilike, vrijeme posljednje ispovijedi, teškoće koje ima u svom kršćanskom životu i drugo što je ispovjedniku korisno za vršenje njegove službe« (Red pokore, 16). A u to drugo bi svakako spadao i pokornikov stalež. S tim u vezi naši biskupi savjetuju: »Ipak se na to nikoga ne može siliti. One koji to žele valja ostaviti u anonimnosti, dakako uz nužno očitovanje onoga što je potrebno za cjelovitost ispovijedi« (UPS, 15).

Druga novost je za svećenika. On je dužan penitenta *potaknuti* *na pouzdanje* u Boga, probuditi u njemu nadu u milosrđe Božje (RP 16, 42). U tu nam svrhu Obrednik pruža šest raznih obrazaca, a dakako, i mi sami

možemo potražiti prikladne izraze. Ovaj poticaj Crkve nemojmo propuštati, on je velika psihološka pomoć grješniku.

Poslije poticaja dolazi evangelizacija, tj. čitanje i razmatranje sv. Pisma, ako to već prije ispovijedi penitent nije učinio bilo sam bilo u društvu ostalih. Kako smo rekli, čitanje Pisma je samo preporuka, a može se obaviti i na taj način što će svećenik svojim riječima prepričati jedan pogodni odlomak iz Biblije. I tu nam Obrednik stavlja na raspolaganje brojne predloške. (Svećenik bi mogao mirne duše donijeti Obrednik sa sobom u ispovjedaonicu te iz njega čitati.)

Gdje je to običaj, nek se sada izgovori na narodnom jeziku »Confiteor«, kako to preporučuje Obrednik (18, 44). Pošto je ova formula zgodno skraćena, nema opasnosti da će znatno produljiti vrijeme ispovijedi.

Nakon toga penitent svećeniku očituje svoje grijeh. U vezi s time nam Obrednik nije donio nikakvih novosti. Mi ćemo se i nadalje držati stare prokušane ispovjedničke praxe. Pokornik će sam iznositi svoje grijeh, a ispovjednik će mu u tome pomagati pitanjima, poticajima, savjetima, opomenama i poukama. Pri tome ispovjednik neće zaboraviti na svoju ulogu oca, liječnika, savjetnika i liturga. To sve moramo činiti u »svjetlu milosrđa Božjega« (RP 6). Naša pitanja ne smiju postati mrcvarenje pokornika. Zar mu nije već dosta poniženja i muke u tome što nam otkriva rane svoje duše?

Kajanje i pokora

Sakramenat pokore se ne može u cijelosti ostvariti bez čina pokore. Stoga ju je ispovjednik dužan naložiti, a pokornik prihvatiti i izvršiti. »Sacerdos paenitenti satisfactionem imponit«, veli Obrednik i nastavlja: »Ona će biti ne samo okajavanje učinjenih grijeha nego i pomoć za nov život i ustuk. Stoga, koliko to bude moguće, neka odgovara težini i naravi grijeha. Zadovoljstvom može biti molitva, samoodricanja, a osobito služenje bližnjem i djela milosrđa« (18). Iz te upute izdvajam dvije misli: pokora pokorniku mora služiti kao pomoć za budućnost, a ne samo kao zadovoljština za griješnu prošlost. Nadalje: pokora se ne sastoji samo u molitvi, već u prvom redu u dobrim djelima (opera paenitentiae). Na to smo do sada zaboravljali, a ne bismo smjeli unaprijed.

Neki svećenici misle da bi se izbor pokore mogao prepustiti penitentu. U načelu je to krivo: nemo enim iudex in propria causa. Iznimno se i to može dozvoliti dobro disponiranom pokorniku. Redovito pokoru zadaje svećenik, ali je najbolje da konzultira penitenta glede njegovih osobnih mogućnosti. Pogotovo kad se radi o težim pokorama.

Poznato nam je da *prihvatanje pokore* spada ad *essentiam sacramenti*, a njezino stvarno izvršenje ad *integritatem sacramenti*. Prema tome, penitent je dužan prihvatiti pokoru (RP 44) te je izvršiti u granicama svojih mogućnosti.

Sakramenat pokore je ujedno i *sakramenat kajanja*. Stoga je kajanje srž otajstva pomirenja i mora ga pratiti u čitavom pokorničkom procesu. Kajanje nas potiče na ispovijed, pripravlja nas na pomirenje s Bogom i Crkvom, prožima našu ispovijed i usavršuje našu pokoru. Pošto ono spada u najbitnije čine sakramenta, mora se očitovati vanjskim znakovima, riječju ili gestima. Zanimljivo je da novi Obrednik preporuča neka kajanje bude u obliku molitve, satkano od riječi sv. Pisma (19). U tu svrhu predlaže osam obrazaca, ali samo kao uzorke, ne kao propisane kalupe. Prema tome, za naše starije vjernike možemo ostaviti dosadašnji obrazac »djela skrušenja«. Pače ga i sam Obrednik stavlja na prvo mjesto. »Pokornici koji su kadri takvu molitvu improvizirati — npr. u duhu naviještene riječi — neka to slobodno učine«, nadodaje biskupska poslanica o pokori (UPS, 17).

Dok je pokornik izricao svoje kajanje, mi smo do sada običavali izgovarati formulu odrješenja. Unaprijed tako više ne smijemo činiti. Treba mirno saslušati grješnikovo kajanje i počekati dokle ga završi. Episkopat određuje doslovno: »Molitvu odrješenja neka svećenik moli nakon što pokornik završi svoju molitvu kajanja« (UPS, 17).

Odrješenje

Obnovljeni red pomirenja donio nam je i *novu formulu* odrješenja, koju već svi znamo napamet. U njoj su bitne riječi ostale iste (»I ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime . . .«), ali su uvodne misli dobile sasvim novo ruho. One izrazuju trinitarne, soteriološke i eklezijalne vidove kršćanskog pomirenja. Formula je laka za pamćenje i izgovaranje, premda je u hrvatskom prijevodu dosta izgubila na svojoj originalnoj snazi.

Kako će se ispovjednik držati za vrijeme izricanja odrješenja? O tome nam Obrednik govori vrlo malo. Iz Obrednika se dade razabrati slijedeće: odrješenje se daje *sjedeći ili stojeći*. Sjedeći: ako se obred odvija u ispovjedaonici. Stojeći: ako se obred obavlja u sobi za ispovijedanje, jer su dotada i pokorničar i pokornik sjedili. U času odrješenja oba ustaju. Dok izgovara riječi odrješenja, svećenik će *ispružiti obe ruke nad* glavu pokornika, a kad mu nije moguće pružiti obje ruke (kao npr. ako je između njega i pokornika rešetka), onda barem desnicu.

Kod spomena imena sv. Trojice ispovjednik će desnom rukom učiniti *znak križa* nad penitentom. Odrješenje će izgovarati glasno, tako da ga penitent može razumjeti i na kraju odgovoriti »amen«.

A kako će se za vrijeme odrješenja vladati pokornik? I za nj su moguća dva temeljna stava: klečanje ili stajanje pognute glave. Za bolesnike, dakako, dolazi u obzir svaki položaj koji im je pogodan (sjedjenje, ležanje). Zdravi penitent će ostati klečati ako se nalazi u ispovjedaonici. Ustati će na noge i prignuti glavu ako je ispovjedni dijalog obavljao sjedeći. Ako hoće, može i pokleknuti. U oba slučaja će se prekrižiti dok ispovjednik nad njim čini znak sv. križa. Na kraju će glasno reći: »Amen«.

Poslije nego je grješnik »ispovjedio« pred Bogom svoju zloću (*confessio peccatorum*), red je da također »ispovjedi« Božje milosrđe i dobrotu (*proclamatio laudis Dei*). Novi Obrednik opravdano želi da se u slavljenju Boga udruže ispovjednik i pokornik skupa. Svećenik intonira »Hvalite Gospodina jer je dobar«, a vjernik prihvaća: »Vječna je ljubav njegova«. Četiri slična uzorka hvale Obrednik nam nudi u broju 93.

Na taj način ispovjedni obred dostiže kulminaciju svoje liturgičnosti. Postaje pravi sakrament bogoštovlja. A mi se pokazujemo zahvalnim stvorovima.

Pozdravom »Idi u miru« ili kojim sličnim — npr. našim starim i lijepim »Hvaljen Isus« — ispovjednik otpušta pokornika. Bilo bi lijepo kad bi ovaj na kraju dodao i onu toplu riječ »hvala«.

Međutim, ispovjedna metanoja nije još završena. »Pokornik nastavlja svoje obraćenje«, zgodno veli Obrednik (20). A kako ga nastavlja? Na dva glavna načina:

— vršeci sakramentalnu pokoru i

— popravljajući svoj život, tj. ispunjavajući milošću Božjom svoje ispovjedne odluke.

Sakrament pomirenja se tako nastavlja u životu donoseći svoje blagotvorne plodove.

Mjesto i vrijeme pomirenja

Na kojem se mjestu slavi otajstvo pomirenja? Budući da je to bogoštovni čin, mjesto mu je u liturgijskim prostorima. A pošto je to mjesto već određeno crkvenim zakonikom, novi Obrednik jednostavno veli: »Sacramentum paenitentiae administratur in loco et sede, quae iure statuuntur« (12). To znači: redovito mjesto ispovijedi je i nadalje *ispovjedaonica*. To također znači: u našim crkvama moramo zadržati stare ispovjedaonice s rešetkama. Možemo ih preraditi, dotjerati, modernizirati, ali ukloniti — ne (a ja sam već vidio kako su ih u jednoj crkvi uklonili!).

Međutim, bit će slučajeva kad nije moguće obaviti sakrament u samom ispovjednom sjedištu (bolesnici, zatvorenici, turisti) ili će pokornik zaželjati da se osobno porazgovori s ispovjednikom. Za takve je slučajeve novi Obrednik prepustio Biskupskim konferencijama da one odrede »potnije propise o prikladnom mjestu za redovito slavljenje sakramenta pokore« (38). A što je u tom pogledu odredio naš Biskupski Sabor? On uviđa potrebu šireg i svjetlijeg prostora »koji će omogućiti ljudski kontakt, osigurati potrebnu diskreciju i pogodovati ozbiljnosti sakramentalnog čina« (UPS, 22). Stoga dozvoljava da se ispovijed može obaviti »na svakom mjestu koje je prikladno za obredni čin« (ib. 21). Zatim navodi konkretne

prostore: »To može biti sakristija, posebna soba kraj crkve, dvorana za vjeronauk ili bilo koji prostor što odgovara gornjim normama i uvjetima za vršenje obreda« (ib. 22).

Dakako da ispovjedni prostor neće biti tako uređen kao da se u njemu vrši neka psihoanalitička seansa. Stoga ne dolazi u obzir nikakvi divani, niti kakav mondeni konfort. Ispovjedni prostor je mjesto pokore i za pokoru!

Ovdje želim ubaciti riječ *sloboda*! Kad je izgovaraju ispovjednici, oni obično misle na svoju vlastitu slobodu, neki čak i na svoju samovolju. Ja vas, braćo, pozivam da radije i najprije mislimo na slobodu penitenata. Neka oni sami biraju mjesto i način ispovijedanja. Kad im to već Crkva dopušta i omogućuje, mi im to pravo ne smijemo uskratiti. Nije tu glavni kriterij ukus i komoditet »pastira«, nego potreba i želja pokornika. Ostavimo im slobodan izbor: oni koji vole anonimnost nek imaju na raspolaganju stare ispovjedaonice. A oni koji vole slobodan razgovor u četiri oka nek imaju sobu za ispovijed.

Napominjem da su Slovenci već koncipirali i ostvarili tri varijante ispovjednog prostora:

1. Soba u čijem središtu ima sjedište svećenik, s lijeve je strane stolica za sjedenje i razgovor, a s desne ispovjedaonica s rešetkom. Penitent sam odabire ono što voli.

2. Prostrana ispovjedaonica s istim rasporedom i mogućnošću biranja.

3. Dvodjelna ispovjedaonica u čijoj je sredini pokretna rešetka. Pokornik je sam uklanja ili postavlja po volji.⁵

Kako će svećenik biti odjeven za vrijeme ispovijedi? Liturgijski čin zahtijeva i *liturgijsko ruho*. U svim redovitim slučajevima ispovjednik mora biti propisno odjeven (zbog poštovanja vjernika i samog obreda!). Civilno ruho ne dolazi u obzir, osim u izvanrednim slučajevima. Obrednik ne ulazi u opisivanje bogoštovnog ruha za ispovijed, samo veli generalno: »Glede liturgijske odjeće u slavljenju pokore nek se obdržavaju propisi koje odrede mjesni ordinariji« (14). Naši ordinariji pak vele: »Bilo bi uputno da svećenik redovito slavi ovaj sakramentat obučen u roketu ili barem sa stolom« (UPS, 23). Dakle, minimalni zahtjev je — svećenički kolar i štola.

U koje bi vrijeme trebalo celebrirati sakramentat pomirenja? »Pomirenje pokornika — odgovara Obrednik — može se slaviti u svako doba i svakog dana. Ipak je prikladno da vjernici znaju dan i sat kada je svećenik prisutan za vršenje te službe. Neka se vjernici privikavaju da pristupaju sakramentu pokore izvan misnog slavlja, osobito u određene sate« (13).

⁵ Cerkev v sedanjem svetu, br. 3/4, g. 1977, str. 64—66.

Naši biskupi nadodaju: »I svećenici i vjernici valja stoga da pronađu drugo rješenje, koje će i jednima i drugima biti prihvatljivo« (UPS, 23).

Ukratko: naša je sveta dužnost pružiti vjernicima dovoljno mogućnosti i dovoljno vremena za pomirenje s Bogom.

Na kraju još samo jedno upozorenje: što ćemo učiniti ako okolnosti traže hitno odrješenje pojedinaca u izvanrednim prilikama ili na času smrti? Za slučaj hitnosti bez smrtne pogibelji novi Obrednik predviđa tzv. »ritus brevior« (21). U tom slučaju treba obaviti: ispovijed grijeha, prihvaćanje zadovoljštine, poziv na pokajanje, izricanje odrješenja i otpuštanje.

In articulo mortis, ako se ispunjavaju uvjeti za pomirenje, dovoljno je izgovoriti (možda sub conditione) bitne riječi odrješenja: I ja te odrješujem od grijeha tvojih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.

L i t e r a t u r a :

- Alszeghy e Flick, **Il sacramento della riconciliazione**. Marietti, Torino 1976.
- Bezić Ž., **Sakrament pomirenja danas**. Bogoslov. Smotra, Zagreb, br. 4. 1974.
- Biskupi metropolije splitske, **Uskrsna poruka**. Split 1976.
- Bommer J., **Befreiung von Schuld**. Benziger, Köln 1976.
- Bommer J., **Das Sakrament der Busse**. II izd. Kanisius, Freiburg 1977.
- Cerkev v sedanjem svetu**, čitav br. 3/4, 1977.
- Cremer D., **Lasst euch versöhnen**. III izd. Tyrolia, Innsbruck 1976.
- Devetak V., **Nove orijentacije sakramenta pokore** (Vjesnik nadb. Split, br. 1, g. 1978.)
- Feifel E. (Hg), **Busse, Bussakrament, Busspraxis**. Don Bosco V. München 1975.
- Nikolasch F., **Die Feier der Busse**. Echter, Würzburg 1974.
- Pesch O. H., **Busse konkret — heute**. Benziger, Zürich 1974.
- Srakić M., **Uz obnovljeni Red sakramenata pomirenja** (Vjesnik, Đakovo, br. 4, g. 1978.
- Ziegenaus A., **Umkehr, Versöhnung, Freide**. Herder, Freiburg 1975.